

TIESAS SPRIEDUMS (otrā palāta)

2010. gada 10. jūnijā*

Apvienotās lietas C-395/08 un C-396/08

par lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu atbilstoši EKL 234. pantam, ko *Corte d'appello di Roma* (Itālija) iesniedza ar lēmumu, kas pieņemts 2008. gada 11. aprīli un kas Tiesā reģistrēts 2008. gada 12. septembrī, tiesvedībā

Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS)

pret

Tiziana Bruno,

Massimo Pettini (C-395/08)

un

Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS)

* Tiesvedības valoda — itāļu.

pret

Daniela Lotti,

Clara Matteucci (C-396/08).

TIESA (otrā palāta)

šādā sastāvā: palātas priekšsēdētājs H. N. Kunja Rodrigess [*J. N. Cunha Rodrigues*],
tiesneši P. Linda [*P. Lindh*] (referente), A. Ross [*A. Rosas*], A. O’Kifs [*A. Ó Caoimh*] un
A. Arabadžijevs [*A. Arabadjiev*],

ģenerālvokāte E. Šarpstone [*E. Sharpston*],
sekretāre R. Šereša [*R. Šereš*], administratore,

ņemot vērā rakstveida procesu un 2009. gada 29. oktobra tiesas sēdi,

ņemot vērā apsvērumus, ko sniedza:

— *Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS)* vārdā — A. Sgroi [*A. Sgroi*],
avvocato,

- T. Bruno [*Bruno*] un M. Petīni [*M. Pettini*], kā arī D. Loti [*D. Lotti*] un K. Mateuči [*C. Matteucci*] vārdā — R. Karlino [*R. Carlino*], *avvocato*,

- Itālijas valdības vārdā — I. Bruni [*I. Bruni*], pārstāve, kurai palīdz M. Ruso [*M. Russo*], *avvocato dello Stato*,

- Eiropas Kopienu Komisijas vārdā — K. Katabriga [*C. Cattabriga*] un M. van Bēks [*M. van Beek*], pārstāvji,

noklausījusies ģenerālvokātes secinājumus 2010. gada 21. janvāra tiesas sēdē,

pasludina šo spriedumu.

Spriedums

- 1 Lūgumi sniegt prejudiciālu nolēmumu ir par to, kā interpretēt Padomes 1997. gada 15. decembra Direktīvu 97/81/EK par *UNICE*, *CEEP* un EAK noslēgto pamatnolīgumu par nepilna darba laika darbu (OV 1998, L 14, 9. lpp.).

- 2 Šie lūgumi ir iesniegti tiesvedībā starp *Istituto nazionale della previdenza sociale* [Valsts sociālā nodrošinājuma institūtu] (turpmāk tekstā — “*INPS*”) un T. Bruno un M. Petīni, kā arī pret D. Loti un K. Mateuči par iegūtā darba stāža noteikšanu tiesību uz vecuma pensiju aprēķināšanai.

Atbilstošās tiesību normas

Savienības tiesības

- 3 Direktīvas 97/81 1. pantā ir precizēts, ka tās mērķis ir īstenot šīs direktīvas pielikumā pievienoto pamatnolīgumu par nepilna darba laika darbu, ko 1997. gada 6. jūnijā savā starpā noslēgušas vispārējās starpprofesionālās organizācijas, proti, Eiropas Profesionālo un darba devēju apvienību savienība (*UNICE*), Eiropas Uzņēmumu ar valsts kapitāla daļu un vispārējās ekonomiskās intereses uzņēmumu centrs (*CEEP*) un Eiropas Arodbiedrību konfederācija (*EAK*) (turpmāk tekstā — “pamatnolīgums”).

- 4 Direktīvas 97/81 preambulas trešajā apsvērumā ir noteikts:

“tā kā 7. punkts Kopienas hartā par darba ņēmēju sociālajām pamattiesībām *inter alia* paredz, ka “iekšējā tirgus izveidei pakāpeniski ir jāuzlabo darba ņēmēju dzīves un darba apstākļi Eiropas Kopienā. Šis process ir jāpanāk, tuvinot minētos apstākļus un vienlaicīgi pilnveidojot pārējās nodarbinātības formas, kas nav darba līgumi uz nēnoteiktu laiku, piemēram, noteikta laika darba līgumus, nepilna darba laika darbu, pagaidu darbu un sezonas darbu”.

- 5 Minētās direktīvas preambulas piektajā apsvērumā ir noteikts:

“tā kā Eiropadomes Esenes sanāksmes secinājumi uzsver, ka ir jāveic pasākumi, lai sekmētu nodarbinātību un vienlīdzīgas iespējas sievietēm un vīriešiem, un aicina veikt pasākumus, kas intensificētu izaugsmes izmantošanu, jo īpaši darot elastīgāku darba organizāciju atbilstīgi darbinieku vēlmēm un konkurences prasībām”.

- 6 Šīs pašas Direktīvas 97/81 preambulas divdesmit trešajā apsvērumā ir noteikts:

“tā kā Kopienas harta par darba ņēmēju sociālajām pamattiesībām uzsver, cik svarīgi ir cīnīties pret visu veidu diskrimināciju, jo īpaši diskrimināciju dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, uzskatu un reliģiskās pārliecības dēļ”.

- 7 Pamatnolīguma preambulas pirmajās divās daļās ir noteikts:

“Šis pamatnolīgums padziļina vispārējo Eiropas stratēģiju nodarbinātības jautājumā. Nodarbinātību pēdējo gadu laikā būtiski ietekmējis nepilna darba laika darbs. Tāpēc šā nolīguma puses galveno vērību veltījušas šai darba formai. Pusēm ir nodoms apsvērt vajadzību pēc līdzīgiem nolīgumiem attiecībā uz citām elastīga darba formām.

Atzīstot stāvokļu dažādību dalībvalstīs un to, ka nepilna darba laika darbs ir nodarbinātības iezīme dažos sektoros un darbībās, šis nolīgums izvirza vispārējus principus un obligātās prasības nepilna darba laika darbam. Tas demonstrē darba devēju un darba ņēmēju vēlmi iedibināt vispārēju kārtību, kas novērstu nepilna darba laika darba ņēmēju diskrimināciju, un attiecīgi sekmēt nepilna darba laika darba iespēju attīstību, kas pamatā būtu vienlīdz pieņemama gan darba devējiem, gan darba ņēmējiem.”

- 8 Uz pamata lietām attiecas šādas pamatnolīguma normas:

“Vispārīgi apsvērumi

[..]

5. Tā kā šā nolīguma puses par nozīmīgiem uzskata pasākumus, kas sekmētu iespēju vīriešiem un sievietēm veikt nepilna darba laika darbu, lai sagatavotos aiziešanai pensijā, nokārtot profesionālo un ģimenes dzīvi, izmantot izglītības un mācību iespējas, lai paplašinātu savas iemaņas un karjeras iespējas tā, ka ieguvēji būtu gan darba devēji, gan darba ņēmēji [darbinieki] un tiktu sekmēta uzņēmumu attīstība;

[..].

1. *klauzula*: Mērķis

Šā pamatnolīguma mērķis ir:

- a) nodrošināt to, ka tiek izbeigta nepilna darba laika darba darītāju [ņēmēju] diskriminācija un tiek uzlabota nepilna darba laika darba kvalitāte;

- b) sekmēt brīvprātīga nepilna darba laika darba attīstību un nostiprināt elastīgu darba organizāciju tā, ka tiek ņemtas vērā darba devēju un darbaņēmēju [darbinieku] vajadzības.

[..]

3. *klauzula*: Defīnīcijas

Šajā nolīgumā:

- 1) jēdziens “nepilna darba laika darbaņēmējs [darbinieks]” attiecas uz darbinieku, kura parastais darba laiks nedēļā vai vidēji kādā laikposmā, kas nepārsniedz vienu gadu, ir mazāks par salīdzināmā pilna darba laika darbaņēmēja [darbinieka] parasto darba laiku;

- 2) jēdziens “salīdzināmais pilna darba laika darba ņēmējs [darbinieks]” nozīmē pilnu darba laiku nodarbināto darba ņēmēju [darbinieku] tajā pašā iestādē, kas noslēdzis tā paša veida darba līgumu vai darba tiesiskās attiecības, kurš dara to pašu vai līdzīgu darbu, pienācīgi ņemot vērā citus apsvērumus, piemēram, darba stāžu un kvalifikāciju/iemaņas.

Ja tajā pašā iestādē nav salīdzināmā pilna darba laika darba ņēmēja [darbinieka], salīdzinājumu izdara, atsaucoties uz piemērojamo koplīgumu vai, ja nav piemērojama koplīguma, saskaņā ar valsts tiesību aktiem — uz koplīgumiem vai praksi.

4. klauzula: Diskriminācijas aizlieguma princips

1. Attiecībā uz darba nosacījumiem, noteikumi, ko piemēro nepilna darba laika darba ņēmējiem [darbiniekiem], nav mazāk izdevīgi par tiem, kurus piemēro salīdzinājamiem pilna darba laika darba ņēmējiem [darbiniekiem], tāpēc vien, ka tie strādā nepilnu darba laiku, ja vien atšķirīgiem noteikumiem nav objektīva pamata.
2. Vajadzības gadījumā piemēro *pro rata temporis* principu.
3. Šīs klauzulas piemērošanas kārtību nosaka dalībvalstis un/vai darba devēji un darba ņēmēji [darbinieki], ņemot vērā Eiropas tiesību aktus, valstu tiesību aktus, koplīgumus un praksi.

4. Gadījumā, ja to pamato objektīvi iemesli, dalībvalstis pēc apspriedes ar darba devējiem un darbaņēmējiem [darbiniekiem] saskaņā ar valsts tiesību aktiem, koplīgumiem vai praksi un/vai darba devēji un darbaņēmēji [darbinieki] vajadzības gadījumā var noteikt, ka īpaši nodarbinātības nosacījumi piemērojami, ievērojot darba stāžu, nostrādāto laiku vai samaksas nosacījumus. Nepilna darba laika darbaņēmēju [darbinieku] novērtējum[i] īpašiem nodarbinātības nosacījumiem ir regulāri jāpārskata, ņemot vērā diskriminācijas aizlieguma principu, kas noteikts 4. klauzulas 1. punktā.

5. *klauzula*: Nepilna darba laika iespējas

1. Šā nolīguma 1. klauzulas un nepilna darba laika un pilna darba laika darbaņēmēju [darbinieku] diskriminācijas aizlieguma principa sakarībā:
 - a) dalībvalstīm pēc apspriedes ar darba devējiem un darbaņēmējiem [darbiniekiem] saskaņā ar valsts tiesību aktiem vai praksi būtu jāapzina un jāpārskata juridiski vai administratīvi šķēršļi, kas varētu ierobežot nepilna darba laika iespējas, un vajadzības gadījumā tie jānovērš;
 - b) darba devējiem un darbaņēmējiem [darbiniekiem], nepārsniedzot savu kompetenci, un koplīgumos paredzētajā kārtībā būtu jāapzina un jāpārskata šķēršļi, kas varētu ierobežot nepilna darba laika iespējas, un vajadzības gadījumā tie jānovērš.

[..]”

Valsts tiesības

Dekrētlikums Nr. 61/2000

- 9 Direktīva 97/81 Itālijas tiesību sistēmā tika transponēta ar 2000. gada 25. februāra Dekrētlikumu Nr. 61 par Direktīvas 97/81/EK par *UNICE*, *CEEP* un EAK noslēgto pamatnolīgumu par nepilna darba laika darbu ieviešanu (2000. gada 20. marta *GURI* Nr. 66). Šī dekrētlikuma redakcijā, kura ir piemērojama pamata lietās (turpmāk tekstā — “Dekrētlikums Nr. 61/2000”), tā 1. pantā ir ietvertas šādas definīcijas:
- a) “pilns darba laiks” nozīmē parastās darba stundas, kas ir noteiktas 2003. gada 8. aprīļa Dekrētlikuma Nr. 66 3. panta 1. punktā vai, vajadzības gadījumā, sākas parastās darba stundas, kas ir noteiktas kādā no piemērojamiem koplīgumiem;
- b) “nepilns darba laiks” nozīmē darba stundas, kas noteiktas individuālā līgumā, kuras darba ņēmējam ir jāievēro un kuras ir sākas nekā a) apakšpunktā minētās darba stundas;
- c) “horizontāls nepilna darba laika līgums” nozīmē tādu darba līgumu, kad, salīdzinot ar pilna darba laika darbu, darba stundu samazināšana ir noteikta attiecībā uz parastām ikdienas darba stundām;

d) “vertikāls nepilna darba laika darba līgums” nozīmē darba līgumu, kurā ir nosacījums, lai darbs tiku veikts uz pilna darba laika pamata, bet ierobežots uz katras nedēļas, mēneša vai gada ietvaros iepriekš noteiktiem laikposmiem;

d-a) “jaukts nepilna darba laika darba līgums” nozīmē darba līgumu, kurš apvieno abus iepriekš c) un d) apakšpunktā paredzētos noteikumus;

e) “papildu darbs” nozīmē darbu, kas veikts ārpus darba stundām un par kuru pušes ir vienojušās 2. panta 2. punkta izpratnē un pilna darba laika darba robežās.”

10 Dekrētlikuma Nr. 61/2000 9. panta 1.–4. punktā ir noteikts:

“1. Minimālo stundas atalgojumu, kas ir jāņem par pamatu, lai aprēķinātu veicamās sociālās iemaksas par nepilna darba laika darba ņēmējiem, nosaka, reizinot to dienu skaitu, kas nostrādātas nedēļā parasto darba stundu ietvaros, ar dienas minimumu, kurš paredzēts 1983. gada 12. septembra Dekrētlikuma Nr. 463 7. pantā, kas ar grozījumiem pārveidots par 1983. gada 11. novembra Likumu Nr. 638, un šādi iegūto skaitli sadalot ar katrā nedēļā parastās darba stundās nostrādāto stundu skaitu, kā tas attiecībā uz pilna darba laika darba ņēmējiem ir paredzēts valsts nozaru koplīgumā.

[..]

4. Gadījumā, ja darba līgums uz pilnu darba laiku tiek pārveidots par darba līgumu uz nepilnu darba laiku vai pretēji, vecuma pensijas apmēra aprēķina nolūkos laikposms, kurā persona tika nodarbināta uz pilnu darba laiku, ir jāņem vērā pilnā apmērā, bet laikposma, kurā persona tika nodarbināta uz nepilnu darba laiku, darba laiks ir jāņem vērā proporcionāli faktiski nostrādāto stundu skaitam.”

1983. gada 12. septembra Dekrētlukums Nr. 463

- 11 1983. gada 12. septembra Dekrētlukuma Nr. 463 par steidzamiem pasākumiem nodrošinājuma un veselības jomā, kā arī valsts izdevumu kontrolei, noteikumi, kas ir piemērojami dažādām valsts administrācijas nozarēm un ar ko tiek pagarināti vairāki termiņi (1983. gada 12. septembra *GURI* Nr. 250), kurš ir grozīts ar 1983. gada 11. novembra Likumu Nr. 638, 7. pantā ir noteikts:

“1. Katrā kalendārajā gadā pēc 1983. gada iknedēļas iemaksu, ko veic par nodarbinātajiem, skaitam gadā, lai aprēķinātu vecuma pensijas apmēru, ko maksā [*INPS*], jābūt vienādam ar šī paša gada nedēļu skaitu, kurās ir maksāts atalgojums vai kuras ir atzītas par līdzvērtīgām saskaņā ar noteikumiem [par laikposmiem, kuri ir pielīdzināti laikposmiem, par kuriem ir maksāts atalgojums], paredzot, ka atalgojums par katru šādu nedēļu, kas ir samaksāts, jāmaksā vai kas ir pielīdzināts kā maksājams, nav mazāks par 30 % no minimālās ikmēneša pensijas, ko katra attiecīgā gada 1. janvārī izmaksā Nodarbināto darbinieku pensiju fonds. Sākot ar maksājumu laiku par 1984. gada 1. janvāri, zemākais ikdienas atalgojums, ieskaitot vidējās vispārpieņemtās algas ikdienas minimumu, visām obligātajām iemaksām attiecībā uz sociālo apdrošināšanu un sociālo palīdzību nevar būt mazāks kā 7,5 % no ikmēneša minimālās pensijas, ko attiecīgā gada 1. janvārī maksā Nodarbināto darbinieku pensiju fonds.

2. Ja tas tā nav, iknedēļas iemaksu skaits ir jāveic atbilstoši uz augšu noapaļotiem rezultātiem, kuri iegūti, kopējo atalgojumu, kas ir samaksāts, jāmaksā vai kas ir pielīdzināms kā maksājams kalendārajā gadā, dalot ar iepriekšējā punktā minēto atalgojumu. Šādi noteiktās iemaksas neatkarīgi no reālā apdrošināšanas laikposma ilguma ir jāpielīdzina laikposmam, kas ietver tādu pašu nedēļu skaitu, par kurām atalgojums ir samaksāts vai pielīdzināms kā maksājams, jo ir veiktas iemaksas, skaitot no pēdējās nostrādātās vai pielīdzināmās nedēļas gadā.

3. Iepriekšējo punktu noteikumi ir jāattiecina uz laikposmiem pēc 1983. gada 31. decembra attiecībā uz tiesībām uz citiem pabalstiem, kas nav pensijas, par kurām ir jāveic iemaksas *INPS*.

4. Gadam, kad sāk izmaksāt pensiju, iknedēļas iemaksu skaits, kas jāveic par darba ņēmējiem par laikposmu no pirmās šī gada dienas līdz pensionēšanās dienai, ir jānosaka, piemērojot iepriekšējo punktu noteikumus tikai nedēļām, kuras ir iekļautas attiecīgajā laikposmā un kurās ir patiesi strādāts vai kuras var būt pamats pielīdzinājumam. Šis pats kritērijs ir piemērojams citiem sociālajiem un palīdzības pabalstiem.

5. Šī panta 1., 2., 3. un 4. punktā paredzētie noteikumi nav piemērojami darba ņēmējiem, kuri sniedz pakalpojumus mājā un ģimenes ietvaros, laukstrādniekiem, mācekļiem, kā arī laikposmam, kurā tiek veikts militārais dienests vai tam pielīdzinātam laikposmam. [..]”

Pamata lieta un prejudiciālie jautājumi

- 12 Atbildētāji pamata lietā ir daļa no aviosabiedrības *Alitalia* gaisa kuģu kabīnes apkalpojošā personāla. Šie darbinieki strādā nepilnu darba laiku atbilstoši tā sauktajai “vertikāli cikliskajai nepilna darba laika” formulai. Runa ir par tādu darba organizācijas veidu, kad darbinieks strādā vienīgi vairākas nedēļas vai vairākus mēnešus gadā, strādājot pilnu vai saīsinātu darba dienu. Atbildētāji norāda, ka kabīnes personāla darba rakstura dēļ vertikāli cikliskais nepilnais darba laiks ir vienīgais to darba koplīgumā noteiktais nepilna darba laika veids.
- 13 Šie darbinieki pārmet *INPS*, ka tas kā iemaksu laikposmus, kurus var izmantot tiesību uz pensiju iegūšanai, ir ņēmusi vērā vienīgi nodarbinātības laikposmus, izslēdzot nenodarbinātības laikposmus, kā rezultātā viņu darba diena, salīdzinot ar salīdzināmiem pilna darba laika darba ņēmējiem, tika saīsināta. Tādēļ darbinieki iesniedza prasības *Tribunale di Roma* [Romās tiesā], apstrīdot individuālo iemaksu laikposmu aprēķinu, kuru tiem bija iesniedzis *INPS*. Šajās prasībās darbinieki galvenokārt norādīja, ka nenodarbinātības laikposmu izslēgšana esot radījusi atšķirīgu attieksmi starp darba ņēmējiem, kuri veic vertikālu ciklisku nepilnu darba laiku, un tiem, kuri ir izvēlējušies

tā saukto “horizontālo” formulu, jo šiem darbiniekiem tiek radīta izdevīgāka situācija vienlīdzīga darba ilguma gadījumā. Tā kā šī tiesa minētās prasības apmierināja, *INPS* iesniedza apelācijas sūdzību *Corte d'appello di Roma* [Romas apelācijas tiesā]. Apelācijas tiesvedības pamatojumam *INPS* galvenokārt norāda, ka iemaksu laikposmi, kuriem ir nozīme, aprēķinot pensiju pabalstus, ir tie, kuru laikā atbildētāji pamata lietā reāli strādāja un kas bija pamats atlīdzībai, kā arī iemaksu veikšanai, jo šis aprēķins tiek veikts *pro rata temporis*.

- 14 Šādos apstākļos *Corte d'appello di Roma* nolēma apturēt tiesvedību un uzdot Tiesai šādus prejudiciālus jautājumus, kuri abās pamata lietās ir formulēti vienādi:

“1) Vai Itālijas tiesiskais regulējums (proti, [1983. gada 11. novembra] Likuma Nr. 638 7. panta 1. punkts), atbilstoši kuram iemaksu, kuras izmanto tiesību uz pensiju iegūšanai, laikposmā netiek ņemti vērā nenodarbinātības laikposmi vertikālā nepilna darba laika darba ietvaros, ir saderīgs ar Direktīvu [97/81] un it īpaši ar [tās pielikumā pievienotā pamatnolīguma] 4. klauzulu, kurā ir paredzēts nediskriminācijas princips?

2) Vai iepriekš minētais valsts tiesiskais regulējums ir saderīgs ar Direktīvu [97/81] un it īpaši ar [tās pielikumā pievienotā pamatnolīguma] 1. klauzulu, kurā ir noteikts, ka ar valsts tiesisko regulējumu ir jāsekmē nepilna darba laika darba attīstība, un [iepriekš minētā pamatnolīguma] 4. un 5. klauzulu, kurās ir noteikts, ka dalībvalstīm ir jānovērš juridiska vai administratīva rakstura šķēršļi, kas varētu ierobežot iespējas strādāt nepilnu darba laiku, ņemot vērā to, ka, ja pensijas aprēķina nolūkos netiek ņemtas vērā tās nedēļas, kurās netika veikts darbs, tiek radīts būtisks šķērslis tam, lai izvēlētos vertikāla veida nepilna darba laika darbu?

- 3) Vai [iepriekš minētā pamatnolīguma] 4. klauzulu par diskriminācijas aizlieguma principu var paplašināti piemērot arī dažādu veidu nepilna darba laika darba līgumiem, ņemot vērā, ka horizontāla nepilna darba laika darba gadījumā, kurā *kopējais nostrādātais stundu skaits ir vienāds ar to stundu skaitu, par kurām tiek izmaksāts atalgojums kalendārajā gadā*, saskaņā ar valsts tiesībām tiek ņemtas vērā visas kalendārā gada nedēļas, kas tā nav vertikāla nepilna darba laika darba gadījumā?”
- 15 Ar Tiesas priekšsēdētāja 2008. gada 3. decembra rīkojumu lietas C-395/08 un C-396/08 tika apvienotas rakstveida un mutvārdu procesā, kā arī sprieduma taisīšanai.

Par prejudiciālajiem jautājumiem

Par pieņemamību

- 16 *INPS* uzskata, ka lūgumi sniegt prejudiciālo nolēmumu ir nepieņemami, jo pamatnolīgums pamata lietas faktiem nav piemērojams ne no materiālā, ne no temporālā viedokļa.
- 17 Eiropas Kopienu Komisija norāda, ka iesniedzējtiesas lēmumi nav precīzi nedz attiecībā uz faktisko, nedz tiesisko situāciju, kas ir pamata lietu pamatā, un tādēļ arī tā pauz zināmas bažas par minēto lūgumu pieņemamību.

- 18 Vispirms ir jāatgādina, ka LESD 267. pantā noteiktās procedūras ietvaros tikai valsts tiesa, kura izskata strīdu un kurai ir jāuzņemas atbildība par pieņemamo tiesas nolēmumu, ir tā, kas, ņemot vērā lietas īpatnības, var noteikt, cik lielā mērā prejudiciālais nolēmums ir vajadzīgs, lai šī tiesa varētu taisīt spriedumu, un cik atbilstīgi ir Tiesai uzdotie jautājumi. Tātad gadījumā, ja uzdotie jautājumi skar Savienības tiesību interpretāciju, Tiesai principā ir pienākums pieņemt nolēmumu (skat. it īpaši 2007. gada 18. jūlija spriedumu lietā C-119/05 *Lucchini*, Krājums, I-6199. lpp., 43. punkts, un 2008. gada 22. decembra spriedumu lietā C-414/07 *Magoora*, Krājums, I-10921. lpp., 22. punkts).
- 19 Saskaņā ar pastāvīgo judikatūru uz jautājumiem par Savienības tiesību interpretāciju, kurus valsts tiesa uzdevusi pašas noteiktajos tiesiskā regulējuma un faktisko apstākļu ietvaros, kuru precizitāte Tiesai nav jāpārbauda, attiecas atbilstības pieņēmums. Tiesas atteikums lemt par valsts tiesas uzdotu prejudiciālu jautājumu ir iespējams tikai tad, ja acīmredzami ir skaidrs, ka prasītajai Savienības tiesību interpretācijai nav nekādas saistības ar realitāti vai pamata lietas priekšmetu, ja problēma ir hipotētiska vai arī ja Tiesas rīcībā nav tādu vajadzīgo faktisko un tiesību apstākļu, lai varētu sniegt noderīgu atbildi uz tai uzdotajiem jautājumiem (šajā ziņā skat. 2007. gada 7. jūnija spriedumu apvienotajās lietās no C-222/05 līdz C-225/05 *van der Weerd* u.c., Krājums, I-4233. lpp., 22. punkts un tajā minētā judikatūra).
- 20 Šajā gadījumā pamata lietas attiecas uz vecuma pensijas saņemšanai neieciešamā darba stāža aprēķināšanas noteikumu, iespējams, diskriminējošo raksturu attiecībā pret darba ņēmējiem, kuri ir izvēlējušies noteikta veida nepilna darba laika darbu, šajā gadījumā — vertikāli ciklisku nepilnu darba laiku. Iesniedzējtiesa vaicā par šo aprēķināšanas noteikumu saderību ar Direktīvu 97/81. Šajos iesniedzējtiesas lēmumos šī tiesa ir izskaidrojusi iemeslus, kuru dēļ tā uzskata, ka Tiesai uzdotie jautājumi ir būtiski un lietderīgi iztiesājāmās lietas iznākumam. Lai gan šajos lēmumos nav ietverts visaptverošs piemērojamā valsts tiesiskā regulējuma attiecīgo tiesību normu izklāsts, tie ir pietiekami precīzi, lai Tiesa varētu sniegt lietderīgu atbildi uz tai uzdotajiem jautājumiem. Attiecībā uz jautājumu, vai minētā direktīva un pamatnolīgums ir pie-

mērojami pamata lietās, šis jautājums tiks pētīts, analizējot prejudiciālos jautājumus pēc būtības.

- 21 Tādējādi lūgumi sniegt prejudiciālo nolēmumu ir jāatzīst par pieņemamiem.

Par lietas būtību

- 22 Uzdotot šos trīs jautājumus, iesniedzējtiesa būtībā vaicā, vai pamatnolīguma 1., 4. un 5. klauzulai ir pretrunā pamata lietā minētais regulējums tiktāl, ciktāl tā rezultātā darba ņēmējiem, kuri strādā vertikālu ciklisku nepilnu darba laiku, aprēķinot vecuma pensijas saņemšanai nepieciešamo darba stāžu, tiek izslēgti nenodarbinātības laikposmi, lai gan šis noteikums neattiecas uz horizontāla nepilna darba laika darba ņēmējiem un tiem darba ņēmējiem, kuri strādā pilnu darba laiku.
- 23 Vispirms ir jānosaka, vai un nepieciešamības gadījumā — cik lielā mērā pamata lietā aplūkotās situācijas ietilpst Direktīvas 97/81 un pamatnolīguma piemērošanas jomā gan no materiālā, gan no temporālā viedokļa.

Par pamatnolīguma piemērošanas jomu

— Par materiālo piemērojamību

- ²⁴ Direktīvas 97/81 un pamatnolīguma mērķis ir, pirmkārt, sekmēt nepilna darba laika darba iespējas un, otrkārt, novērst diskrimināciju starp nepilna darba laika darba ņēmējiem un pilna darba laika darba ņēmējiem (skat. 2008. gada 24. aprīļa spriedumu apvienotajās lietās C-55/07 un C-56/07 *Michaeler* u.c., Krājums, I-3135. lpp., 21. punkts).
- ²⁵ Atbilstoši mērķim novērst diskrimināciju starp nepilna darba laika darba ņēmējiem un pilna darba laika darba ņēmējiem pamatnolīguma 4. klauzula attiecībā uz darba nosacījumiem nepieļauj pret darba ņēmējiem, kuri veic nepilna darba laika darbu, izturēties mazāk labvēlīgi nekā pret darba ņēmējiem, kuri veic salīdzināmu pilna darba laika darbu, tāpēc vien, ka viņi strādā nepilnu darba laiku, ja vien atšķirīgiem noteikumiem nav objektīva pamata.
- ²⁶ Tādējādi ir jānosaka, vai noteikumi, kas nosaka *Alitalia* kabīnes apkalpojošā personāla tiesības uz pensiju, ir darba nosacījumi minētās 4. klauzulas izpratnē.
- ²⁷ Šajā sakarā ir jākonstatē, ka Eiropas Savienības Padome, pieņemot Direktīvu 97/81, kas paredzēta, lai ieviestu pamatnolīgumu, pamatojās uz nolīgumu par sociālo politiku, ko savā starpā noslēgušas Eiropas Kopienas dalībvalstis, izņemot Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienoto Karalisti (OV 1992, C 191, 91. lpp.), kurš ir pievienots protokolam (Nr. 14) par sociālo politiku, kurš ir pievienots Eiropas Kopienas dibināša-

nas līgumam (turpmāk tekstā — “nolīgums par sociālo politiku”), it īpaši tā 4. panta 2. punktu, kurā ir noteikts, ka nolīgumu, kuri ir noslēgti Eiropas Savienības ietvaros, ieviešana notiek jomās, kuras ir iekļautas tā 2. pantā. Šie nolīguma par sociālo politiku noteikumi attiecīgi tika pārņemti EKL 139. panta 2. punktā un 137. pantā.

- 28 Norādīto jomu vidū nolīguma par sociālo politiku 2. panta 1. punkta otrajā ievilkumā ir atrodami “darba apstākļi” — noteikums, kurš ir pārņemts EKL, kurš grozīts ar Nicas līgumu, 137. panta 1. punkta b) apakšpunktā. Jākonstatē, ka šī nolīguma par sociālo politiku noteikuma nosacījumi tieši tāpat kā pamatnolīguma 4. klauzulas nosacījumi paši par sevi neļauj izlemt, vai darba apstākļos vai darba nosacījumos, kuri attiecīgi ir paredzēti šajās abās tiesību normās, ietilpst nosacījumi, kas ir saistīti ar tādiem elementiem kā pamata lietā aplūkotā darba samaksa un pensijas. Tādējādi, interpretējot minētos noteikumus, saskaņā ar pastāvīgo judikatūru ir jāņem vērā situācija, kādā šī klauzula ir tikusi pieņemta, un mērķi, kas ir paredzēti tiesiskajā regulējumā, kurā tā ir iekļauta (skat. pēc analogijas 2008. gada 15. aprīļa spriedumu lietā *C-268/06 Impact*, Krājums, I-2483. lpp., 110. punkts).
- 29 Šajā sakarā no pamatnolīguma 1. klauzulas a) apakšpunkta izriet, ka viens no tās mērķiem ir “nodrošināt to, ka tiek izbeigta nepilna darba laika darba darītāju diskriminācija un tiek uzlabota nepilna darba laika darba kvalitāte”. Tāpat pamatnolīguma preambulas otrajā daļā ir precizēts, ka tā “demonstrē darba devēju un darba ņēmēju [sociālo partneru] vēlmi iedibināt vispārēju kārtību, kas novērstu nepilna darba laika darba ņēmēju diskrimināciju, un attiecīgi sekmēt nepilna darba laika darba iespēju attīstību, kas pamatā būtu vienlīdz pieņemama gan darba devējiem, gan darba ņēmējiem”, šis mērķis ir norādīts arī Direktīvas 97/81 preambulas vienpadsmitajā apsvērumā.
- 30 Tādējādi pamatnolīguma, it īpaši tā 4. klauzulas, mērķis izriet no pamatmērķiem, kuri ir iekļauti nolīguma par sociālo politiku 1. pantā un pārņemti EKL 136. panta pirmajā daļā, kā arī LESD preambulas trešajā daļā un Kopienas Hartas par darba ņēmēju sociālajām pamattiesībām, kas pieņemta Eiropadomes sanāksmes laikā

Strasbūrā 1989. gada 9. decembrī, 7. punktā un 10. punkta pirmajā daļā, un uz kuru atsaucas iepriekš minētā EK līguma tiesību norma. Šie pamatmērķi ir saistīti ar dzīves un darba apstākļu uzlabošanu, kā arī piemērotas sociālās aizsardzības esamību darba ņēmējiem. Precīzāk, runa ir par nepilna darba laika darba ņēmēju darba apstākļu uzlabošanu un to aizsardzības pret diskrimināciju nodrošināšanu, kā tas ir apliecināts Direktīvas 97/81 preambulas trešajā un divdesmit trešajā apsvērumā.

- 31 Vispirms ir jānorāda, ka EKL 136. panta pirmajā daļā, kurā tiek definēti mērķi, attiecībā uz kuriem jomās, ko aptver EKL 137. pants, Padome var atbilstoši EKL 139. panta 2. punktam īstenot nolīgumus, kas noslēgti starp sociālajiem partneriem Savienības līmenī, ir atsauce uz 1961. gada 18. oktobrī Turīnā parakstīto Eiropas Sociālo hartu, kuras I sadaļas 4. punktā visu darba ņēmēju tiesības uz “taisnīgu atalgojumu, kas ir pietiekams, lai nodrošinātu pienācīgus dzīves apstākļus sev un savām ģimenēm”, ir ietvertas to mērķu vidū, kurus līgumslēdzējas puses ir apņēmušās sasniegt saskaņā ar 20. pantu, kas ir ietverts šīs hartas III sadaļā (iepriekš minētais spriedums lietā *Impact*, 113. punkts).
- 32 Ievērojot šos mērķus, pamatnolīguma 4. klauzula ir izprotama tādējādi, ka tā izsaka Savienības sociālo tiesību principu, ko nevar interpretēt sašaurināti (skat. pēc analogijas 2007. gada 13. septembra spriedumu lietā *C-307/05 Del Cerro Alonso*, Krājums, I-7109. lpp., 38. punkts, un iepriekš minēto spriedumu lietā *Impact*, 114. punkts).
- 33 Tāda pamatnolīguma 4. klauzulas interpretācija, kas no jēdziena “darba nosacījumi” šīs klauzulas izpratnē kategoriski izslēgtu tādus finanšu nosacījumus, kuri attiecas uz darba samaksu un pensijām, faktiski pretēji minētajai klauzulai piešķirtajam mērķim sašaurinātu attiecīgo darba ņēmēju aizsardzības pret diskrimināciju apjomu, ieviešot klauzulas formulējumā neparedzētu nošķiršanu, kas pamatota ar darba nosacījumu raksturu.

- 34 Turklāt šāda interpretācija padarītu bezjēdzīgu pamatnolīguma 4. klauzulas 2. punktā ietverto norādi uz *pro rata temporis* principu, kura piemērošana pēc definīcijas ir paredzēta tikai dalāmiem maksājumiem, tādiem kā maksājumi, kas izriet no darba finanšu nosacījumiem, kas, piemēram, ir saistīti ar darba samaksu un pensijām (skat. pēc analogijas iepriekš minēto spriedumu lietā *Impact*, 116. punkts).
- 35 Protams, ka saskaņā ar nolīguma par sociālo politiku 2. panta 6. punkta noteikumiem, kuri ir pārņemti EKL 137. panta 5. punktā, ar grozījumiem, kas veikti ar Nicas līgumu, šī panta noteikumi “neattiecas uz darba samaksu, uz tiesībām apvienoties, uz tiesībām streikot vai uz tiesībām pieteikt lokautus”. Tomēr, kā Tiesa jau ir nolēmusi, tā kā šis noteikums ir atkāpe no šī paša panta 1.–4. punkta, minētajā 5. punktā minētās jomas ir jāinterpretē šauri, gan, lai nepamatoti neietekmētu šo 1.–4. punkta piemērojamību, gan, lai neapšaubītu EKL 136. pantā izvirzītos mērķus (skat. iepriekš minētos spriedumus lietā *Del Cerro Alonso*, 39. punkts, un lietā *Impact*, 122. punkts).
- 36 Konkrētāk, attiecībā uz EKL 137. panta 5. punktā minēto “darba samaksas” izņēmumu jau ir ticis nolemts, ka tas ir norādīts tādēļ, ka atalgojuma līmeni līgumā valsts mērogā patstāvīgi nosaka sociālie partneri un dalībvalstis attiecīgajā jomā. Šādos apstākļos Savienības tiesību pašreizējā stāvoklī ir pieņemts lēmums nesaskaņot atalgojuma līmeņa noteikšanu atbilstoši EKL 136. un nākamajiem pantiem (skat. iepriekš minētos spriedumus lietā *Del Cerro Alonso*, 40. un 46. punkts, kā arī *Impact*, 123. punkts).
- 37 Minētā atkāpe līdz ar to ir jāizprot tādējādi, ka tā aptver pasākumus, kuri — līdzīgi kā visu vai daļas darba samaksu veidojošo elementu un/vai darba samaksas līmeņa dalībvalstīs vienādošana vai minimālās algas noteikšana — nozīmētu Savienības tiesību tiešu iejaukšanos darba samaksas noteikšanā Savienības ietvaros. To tomēr nevar paplašināt, attiecinot uz visiem jautājumiem, kas ietver jebkādu saikni ar darba samaksu, pretējā gadījumā tiktu zaudēta liela daļa nozīmes dažās no EKL 137. panta

1. punktā minētajām jomām (skat. pēc analogijas iepriekš minēto spriedumu lietā *Impact*, 125. punkts).

- 38 No tā izriet, ka nolīguma par sociālo politiku 2. panta 6. punktā paredzētā atkāpe, kura ir pārņemta EKL 137. panta 5. punktā, neliedz pamatnolīguma 4. klauzulu interpretēt tādējādi, ka tā nosaka dalībvalstīm pienākumu nodrošināt, ka nepilna darba laika darba ņēmējiem diskriminācijas aizlieguma piemērošana tiek garantēta arī attiecībā uz darba samaksu, tomēr nepieciešamības gadījumā ievērojot *pro rata temporis* principu.
- 39 Tomēr, lai gan ir tiesa, ka dažādu darba ņēmēja darba samaksu veidojošu elementu līmeņa noteikšana neietilpst Savienības likumdevēja kompetencē un neapšaubāmi ir dažādu dalībvalstu kompetento iestāžu ziņā, tomēr šīm iestādēm sava kompetence jomās, kas neietilpst Savienības kompetencē, ir jāīsteno, ievērojot Savienības tiesības (šajā ziņā skat. iepriekš minēto spriedumu lietā *Impact*, 129. punkts), it īpaši pamatnolīguma 4. klauzulu.
- 40 No tā izriet, ka, gan nosakot darba samaksu veidojošos elementus, gan šo elementu līmeni, kompetentajām valsts iestādēm nepilna darba laika darba ņēmējiem ir jāpiemēro diskriminācijas aizlieguma princips, kas paredzēts pamatnolīguma 4. klauzulā.
- 41 Kas attiecas uz pensijām, ir jāprecizē, ka saskaņā ar Tiesas pastāvīgo judikatūru saistībā ar EK līguma 119. pantu vai — sākot ar 1999. gada 1. maiju — saistībā ar EKL 141. pantu, kas attiecas uz vienlīdzīgu attieksmi starp vīriešiem un sievietēm darba samaksas ziņā, jēdziens “darba samaksa” EKL 141. panta 2. punkta izpratnē aptver

pensijas, kas ir pamatotas ar darba tiesiskajām attiecībām, kuras vieno darbaņēmēju ar darba devēju, izslēdzot tās, kas izriet no sistēmas, kura izveidota ar likumu un kuras finansēšanā savu ieguldījumu dod darbaņēmēji, darba devēji un, iespējams, valsts iestādes tādā apmērā, ko vairāk nosaka sociālās politikas apsvērumi nekā darba tiesiskās attiecības (skat. it īpaši 1971. gada 25. maija spriedumu lietā 80/70 *Defrenne*, *Recueil*, 445. lpp., 7. un 8. punkts; 1986. gada 13. maija spriedumu lietā 170/84 *Bilka-Kaufhaus*, *Recueil*, 1607. lpp., 16.–22. punkts; 1990. gada 17. maija spriedumu lietā C-262/88 *Barber*, *Recueil*, I-1889. lpp., 22.–28. punkts, kā arī 2003. gada 23. oktobra spriedumu apvienotajās lietās C-4/02 un C-5/02 *Schönheit* un *Becker*, I-12575. lpp., 56.–64. punkts).

- 42 Ņemot vērā šo judikatūru, ir jāuzskata, ka jēdziens “darba nosacījumi” pamatnolīguma 4. klauzulas 1. punkta izpratnē ietver pensijas, kas ir pamatotas ar tiesiskajām attiecībām starp darbaņēmēju un darba devēju, izslēdzot likumā noteiktas valsts sociālās apdrošināšanas pensijas, ko vairāk nosaka sociālās politikas apsvērumi, nevis šādas attiecības (skat. pēc analogijas iepriekš minēto spriedumu lietā *Impact*, 132. punkts).
- 43 Šādu interpretāciju apstiprina norāde, kas ietverta pamatnolīguma preambulas trešajā daļā, saskaņā ar kuru pamatnolīguma puses “atzīst, ka jautājumi, kas attiecas uz likumos paredzēto sociālo nodrošinājumu, ir jāizlemj dalībvalstīs”, un aicina īstenot Eiropadomes Dublinas 1996. gada decembra Nodarbinātības deklarāciju, kura īpaši uzsver nepieciešamību pielāgot sociālā nodrošinājuma sistēmas jaunajiem darba veidiem, lai nodrošinātu pienācīgu sociālo aizsardzību personām, kuras ir iesaistītas šāda veida darbos.
- 44 Šādu interpretāciju apstiprina arī fakts, ka pamatnolīgumā, kuru noslēdza sociālie partneri, kurus pārstāvēja starpprofesiju organizācijas, nav paredzēts nedz risināt jautājumus, kas attiecas uz sociālo nodrošinājumu, nedz noteikt pienākumus valsts sociālā nodrošinājuma iestādēm, kas nav šī nolīguma puses (skat. pēc analogijas

2009. gada 16. jūlija spriedumu lietā C-537/07 *Gómez-Limón Sánchez-Camacho*, Krājums, I-6525. lpp., 48.–50. punkts).

- 45 Tā kā pamatnolīguma 4. klauzulas 1. punkts ir piemērojams pensijām, kuras ir atkarīgas no darba tiesiskajām attiecībām starp darba ņēmēju un darba devēju, izņemot likumā noteiktas sociālā nodrošinājuma pensijas, vēl ir jānosaka, vai pamata lietās aplūkotā pensiju sistēma ietilpst vienā vai otrā kategorijā. Lai to veiktu, pēc analogijas ir jāpiemēro kritēriji, kuri ir izklāstīti judikatūrā nolūkā novērtēt, vai vecuma pensija ietilpst EKL 141. panta piemērošanas jomā.
- 46 Šajā saistībā ir jāatgādina, ka tikai kritērijam, kas izriet no secinājuma, ka vecuma pensija tiek maksāta darba ņēmējam saistībā ar darba tiesiskajām attiecībām, kas to saista ar tā bijušo darba devēju, proti, darba kritērijam, kas izriet no paša EKL 141. panta formulējuma, var būt noteicošs raksturs. Tomēr šis kritērijs nav ekskluzīvs, jo pensijās, ko izmaksā likumā noteiktās sociālā nodrošinājuma sistēmas, var pilnīgi vai daļēji ņemt vērā samaksu par darbu. Šādas pensijas neveido darba samaksu EKL 141. panta izpratnē (skat. iepriekš minēto spriedumu apvienotajās lietās *Schönheit* un *Becker*, 56. un 57. punkts, kā arī tajos minētā judikatūra).
- 47 Tomēr sociālās politikas, valsts organizācijas, ētikas vai pat budžeta apsvērumi, kam ir bijusi vai varēja būt nozīme, valsts likumdevējam izveidojot sistēmu, nevar būt noteicoši, ja pensija attiecas tikai uz noteiktu darbinieku kategoriju, ja tā ir tieši atkarīga no nostrādātā darba laika un ja tās lielums tiek aprēķināts, ņemot vērā pēdējo algu (skat. iepriekš minēto spriedumu apvienotajās lietās *Schönheit* un *Becker*, 58. punkts un tajā minētā judikatūra).

- 48 Lai noteiktu, vai vecuma pensija, kura ir izmaksāta saskaņā ar tādu sistēmu, kas ir piemērojama *Alitalia* kabīnes apkalpojošajam personālam, ietilpst pamatnolīguma piemērošanas jomā, ir jāpārbauda, vai šī pensija atbilst trīs iepriekšējā punktā paredzētiem nosacījumiem. Valsts tiesai, kura vienīgā ir kompetenta izvērtēt tai izskatīšanai nodoto lietu faktus un interpretēt piemērojamos valsts tiesību aktus, ir jānosaka, vai šie nosacījumi ir izpildīti.
- 49 Tomēr Tiesa, lemjot sakarā ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu, var vajadzības gadījumā sniegt precizējumus, lai palīdzētu valsts tiesai tās interpretācijā (skat. it īpaši 2006. gada 23. novembra spriedumu lietā C-238/05 *Asnef-Equifax* un *Administración del Estado*, Krājums, I-11125. lpp., 40. punkts un tajā minētā judikatūra).
- 50 Faktam, ka *Alitalia* kabīnes apkalpojošā personāla pensiju sistēmu administrējot tāda valsts iestāde kā *INPS*, kura turklāt saskaņā ar normatīvajiem aktiem pārvalda Itālijas sociālā nodrošinājuma sistēmu, nav izšķirošas nozīmes, lai novērtētu, vai šī pensiju sistēma ir atkarīga no likumā noteiktās sociālā nodrošinājuma sistēmas vai, gluži pretēji, darba samaksas nosacījumiem (šajā ziņā skat. it īpaši 2008. gada 1. aprīļa spriedumu lietā C-267/06 *Maruko*, Krājums, I-1757. lpp., 57. punkts).
- 51 Tāpat izšķirošs kritērijs nav *Alitalia* akcionāru veids — valsts vai privātie akcionāri, jo judikatūrā jau ir atzīts, ka, ja ir izpildīti trīs šī sprieduma 47. punktā norādītie nosacījumi, pensija, kuru valsts darba devējs maksā ierēdnim, tādējādi ir pilnībā salīdzināma ar pensiju, kādu privāts darba devējs maksātu saviem bijušajiem darbiniekiem (skat. iepriekš minēto spriedumu apvienotajās lietās *Schönheit* un *Becker*, 58. punkts).

— Par piemērojamību laikā

- 52 *INPS* būtībā norāda, ka pamatnolīgumu var piemērot vienīgi nodarbinātības laikposmiem pēc tam, kad ir stājies spēkā valsts pasākums, ar kuru tiek nodrošināta Direktīvas 97/81 transponēšana, proti, Dekrētlukums Nr. 61/2000. Attiecībā uz T. Bruno, D. Loti un K. Mateuči tiesību uz pensiju iegūšanai nepieciešamā darba stāža aprēķināšana pilnībā vai daļēji attiecas uz laika posmu, pirms bija beidzies termiņš šīs direktīvas transponēšanai, līdz ar to tie neietilpst pamatnolīguma piemērošanas jomā.
- 53 Šajā sakarā ir jāatgādina, ka saskaņā ar pastāvīgo judikatūru jauns noteikums, ja nav noteikti izņēmumi, ir nekavējoties piemērojams tādas situācijas vēlākām sekām, kas radusies iepriekšējā noteikuma pastāvēšanas laikā (šajā ziņā skat. it īpaši Tiesas 1970. gada 14. aprīļa spriedumu lietā 68/69 *Brock*, *Recueil*, 171. lpp., 7. punkts; Tiesas 1986. gada 10. jūlija spriedumu lietā 270/84 *Licata*/EAK, *Recueil*, 2305. lpp., 31. punkts; 2002. gada 18. aprīļa spriedumu lietā C-290/00 *Duchon*, *Recueil*, I-3567. lpp., 21. punkts; 2008. gada 11. decembra spriedumu lietā C-334/07 P Komisija/*Freistaat Sachsen*, Krājums, I-9465. lpp., 43. punkts, un 2008. gada 22. decembra spriedumu lietā C-443/07 P *Centeno Mediavilla* u.c./Komisija, Krājums, I-10945. lpp., 61. punkts).
- 54 Kā ģenerālvokāte to norādīja savu secinājumu 39. punktā, nedz Direktīva 97/81, nedz pamatnolīgums nerada izņēmumu no iepriekšējā punktā atgādinātā principa.
- 55 Tādējādi pamata lietā aplūkoto tiesību uz vecuma pensiju iegūšanai nepieciešamā darba stāža aprēķināšanu nosaka Direktīvas 97/81 noteikumi, tostarp attiecībā uz darbības laikposmiem pirms šīs direktīvas stāšanās spēkā datuma.

Par pirmo jautājumu

- 56 Uzdotot pirmo jautājumu, iesniedzējtiesa būtībā vaicā, vai pamatnolīguma 4. klauzula par nediskriminācijas principu ir jāinterpretē tādējādi, ka tai ir pretrunā pamata lietā aplūkotie dalībvalsts tiesību akti, ja to rezultātā attiecībā uz vertikālu ciklisku nepilnu darba laiku no tiesību uz pensiju iegūšanai nepieciešamā darba stāža aprēķināšanas tiek izslēgti nenodarbinātības laikposmi.
- 57 Pamatnolīguma 4. klauzulas 1. punktā ir noteikts, ka attiecībā uz darba nosacījumiem noteikumi, ko piemēro nepilna darba laika darba ņēmējiem, nav mazāk izdevīgi par tiem, kurus piemēro salīdzināmajiem pilna darba laika darba ņēmējiem, tāpēc vien, ka tie strādā nepilnu darba laiku, ja vien atšķirīgiem noteikumiem nav objektīva pamata.
- 58 Minētajā noteikumā ietvertais diskriminācijas aizliegums ir tikai specifiska pie Savienības tiesību pamatprincipiem piederošā vispārējā vienlīdzības principa izpausme (skat. 2004. gada 12. oktobra spriedumu lietā *C-313/02 Wippel*, Krājums, I-9483. lpp., 54. un 56. punkts).
- 59 Tādējādi ir jāpārbauda, vai dēļ fakta, ka no tiesību uz vecuma pensiju iegūšanai nepieciešamā darba stāža aprēķināšanas tiek izslēgti vertikālā cikliskā nepilna darba laika darba ņēmēju nenodarbinātības laikposmi vienīgi tā iemesla dēļ, ka viņi strādā nepilnu darba laiku, pret viņiem ir mazāk labvēlīga attieksme nekā pret pilna darba laika darba ņēmējiem, kuri atrodas salīdzināmā situācijā.

- 60 Šajā sakarā minētā pamatnolīguma 3. klauzulā ir sniegti kritēriji “salīdzināmam pilna darba laika darba ņēmējam”. Šāds darba ņēmējs šīs klauzulas 2. punkta pirmajā daļā ir definēts kā “pilnu darba laiku nodarbināt[ais] darba ņēmēj[s] tajā pašā iestādē, kas noslēdzis tā paša veida darba līgumu vai darba tiesiskās attiecības, kurš dara to pašu vai līdzīgu darbu, pienācīgi ņemot vērā citus apsvērumus, piemēram, darba stāžu un kvalifikāciju/iemaņas”. Saskaņā ar šīs pašas klauzulas 2. punkta otro daļu, ja šajā pašā iestādē nav neviena salīdzināma pilna darba laika darba ņēmēja, “salīdzinājumu izdara, atsaucoties uz piemērojamo koplīgumu vai, ja nav piemērojama koplīguma, saskaņā ar valsts tiesību aktiem — uz koplīgumiem vai praksi”.
- 61 Pilna darba laika darba ņēmēja gadījumā ilgums, kas tiek ņemts vērā, aprēķinot tiesību uz vecuma pensiju iegūšanai nepieciešamo darba stāžu, atbilst darba tiesisko attiecību ilgumam. Turpretī vertikālo ciklisko nepilna darba laika darba ņēmēju gadījumā darba stāžs netiek aprēķināts, izmantojot šo pašu pamatu, jo tas tiek aprēķināts, pamatojoties vienīgi uz reāli nostrādātajiem laikposmiem, ņemot vērā darba laika samazinājumu.
- 62 Tādējādi pilna darba laika darba ņēmējs par 12 mēnešu secīgi nostrādātu nodarbinātības laikposmu datuma, kurā viņš var pretendēt uz tiesībām uz pensiju, noteikšanas nolūkiem iegūst viena gada darba stāžu. Turpretī darba ņēmējam, kurš atrodas salīdzināmā situācijā un saskaņā ar vertikālā cikliskā nepilna darba laika formulu ir izvēlēties samazināt savu darba laiku par 25%, par šo pašu laikposmu tiks noteikts darba stāžs 75% apmērā, salīdzinot ar viņa kolēģa, kurš strādā pilnu darba laiku, darba stāžu, vienīgi pamatojoties uz to, ka viņš strādā nepilnu darba laiku. No tā izriet, ka, lai gan viņu darba līgumiem ir vienāds termiņš, nepilna darba laika darba ņēmējs iegūst darba stāžu, kurš sniedz tiesības uz vecuma pensiju lēnāk nekā pilna darba laika darba ņēmējam. Līdz ar to runa ir par atšķirīgu attieksmi, kuras pamatā ir vienīgi nepilna darba laika darbs.

- 63 Gan *INPS*, gan Itālijas valdība būtībā norāda, ka minētā atšķirība nerada atšķirīgu attieksmi, jo pilna darba laika darba ņēmēji un vertikālā cikliskā nepilna darba laika darba ņēmēji neatrodas salīdzināmās situācijās. Tādējādi *INPS* un Itālijas valdība norāda, ka katrai no šīm kategorijām piederošie darba ņēmēji iegūst tādu darba stāžu, kurš atbilst reāli nostrādātajam laikposmam. Tie arī norāda, ka darba devēji veic sociālā nodrošinājuma iemaksas vienīgi par nostrādātajiem laikposmiem un ka attiecībā uz nenodarbinātības laikposmiem Itālijas tiesības atzīst iespējas visiem nepilna darba laika darba ņēmējiem nopirkt darba stāža kredītu, pamatojoties uz brīvprātīguma principu.
- 64 Tomēr ir jāatgādina, ka nediskriminācijas princips starp nepilna darba laika darba ņēmējiem un pilna darba laika darba ņēmējiem ir piemērojams darba nosacījumiem, kuru vidū ir darba samaksa — šajā jēdzienā, kā tas tika norādīts šī sprieduma 42.–46. punktā, ietilpst arī pensijas, izņemot tās, kuras ietilpst sociālā nodrošinājuma sistēmā. Attiecīgi, ja tiek piemērots pamatnolīguma 4. klauzulas 2. punktā norādītais *pro rata temporis* princips, nepilna darba laika darba ņēmēju darba samaksai ir jābūt vienlīdzīgai ar pilna darba laika darba ņēmēju darba samaksu.
- 65 Tātad saskaņā ar *pro rata temporis* principu pensijas apmēra aprēķināšana ir tieši atkarīga no darba ņēmēja veiktā darba daudzuma un attiecīgajām iemaksām. Šajā sakarā ir jāatgādina, ka Tiesa jau ir noteikusi, ka Savienības tiesībām nav pretrunātas, ka vecuma pensija tiek aprēķināta, pamatojoties uz *pro rata temporis* principu nepilna darba laika gadījumā. Tas, ka papildu ierēdņa nostrādāto gadu skaitam tiek ņemts vērā viņa faktiski veiktais darba laiks karjeras laikā, salīdzinot ar ierēdni, kurš visu savas karjeras laiku ir strādājis pilnu laiku, ir uzskatāms par objektīvu kritēriju, kas ļauj proporcionāli samazināt tiesības uz pensiju (šajā ziņā skat. iepriekš minētos spriedumus apvienotajās lietās *Schönheit* un *Becker*, 90. un 91. punkts, kā arī lietā *Gómez-Limón Sánchez-Camacho*, 59. punkts).

66 Turpreti *pro rata temporis* principu nevar piemērot, nosakot tiesību uz pensiju rašanās datumu, ciktāl tas ir atkarīgs vienīgi no darba ņēmēja iegūtā darba stāža ilguma. Šis darba stāžs atbilst reālam darba tiesisko attiecību ilgumam, nevis šajā laikā veiktajam darba daudzumam. Tādējādi nediskriminācijas princips starp nepilna darba laika darba ņēmējiem un pilna darba laika darba ņēmējiem pieprasa, lai darba stāža ilgums, kurš tiek ņemts vērā, nosakot tiesību uz pensiju rašanās datumu, nepilna darba laika darba ņēmējam tiktu aprēķināts tādējādi, it kā viņš būtu ieņēmis amatu uz pilnu darba laiku, pilnībā ņemot vērā nenodarbinātības laikposmus.

67 Ši sprieduma 61. un 62. punktā konstatēto atšķirīgo attieksmi arī pastiprina fakts, ka no Tiesas debatēm izriet, ka vertikālais cikliskais nepilnais darba laiks ir vienīgā nepilnā darba laika darba iespēja, kas ir pieejama *Alitalia* kabīnes apkalpojošajam personālam saskaņā ar tam piemērojamo darba koplīgumu.

68 No tā izriet, ka pamata lietā aplūkotais tiesiskais regulējums pret vertikālā cikliskā nepilna darba laika darba ņēmējiem izturas mazāk labvēlīgi nekā pret salīdzināmiem pilna darba laika darba ņēmējiem, pamatojoties vienīgi uz to, ka viņi strādā nepilnu darba laiku.

69 Tomēr no pamatnolīguma 4. klauzulas 1. punkta izriet, ka šādu atšķirīgu attieksmi var uzskatīt par saderīgu ar nediskriminācijas principu, ja to pamato objektīvi iemesli.

- 70 Aicināti izskaidrot iemeslus, kuri ļautu pamatot minēto atšķirīgo attieksmi, *INPS* un Itālijas valdība tiesas sēdē apliecināja, ka saskaņā ar Itālijas tiesībām vertikālā cikliskā nepilna darba laika darba līgums tiek uzskatīts par apturētu nenodarbinātības laikposmos un tajos netiek maksāta nekāda darba samaksa, ne iemaksas.
- 71 Pirmkārt, ir jānorāda, ka šādu pamatojumu pirmajā brīdī ar grūtībām var salīdzināt ar faktu, ka ar Tiesai iesniegtajiem lietas materiāliem un debatēm Tiesā ir pierādīts, ka attiecībā uz civildienesta darbiniekiem Itālijas tiesību akti 1988. gada 29. decembra Likuma Nr. 554 par noteikumiem sabiedriskās nodarbinātības jomā (1989. gada 2. janvāra *GURI* Nr. 1) 8. pantā tieši paredz, ka, “lai attiecīgajā iestādē iegūtu tiesības uz pensiju [...], pilnībā ir jāņem vērā dienesta gadi, kuri ir nostrādāti samazinātā darba laikā”. Jau šādas atšķirības sistēmā ļauj apšaubīt *INPS* un Itālijas valdības norādītā pamatojuma atbilstību.
- 72 Otrkārt, ir jāatgādina, ka saskaņā ar pamatnolīguma 3. klauzulu nepilna darba laika darba ņēmējs tiek noteikts, vienīgi pamatojoties uz faktu, ka viņa parastais darba līgums ir mazāks par salīdzināmā pilna darba laika darba ņēmēja parasto darba līgumu. Tātad nepilna darba laika darbs ir uzskatāms par īpašu darba tiesisko attiecību izpildes veidu, kuru raksturo vienīgi parastā darba līguma samazinājums. Šādu raksturīgu pazīmi tomēr nevar pielīdzināt hipotēzēm, saskaņā ar kurām pilna vai nepilna darba laika darba līgums tiek apturēts šķēršļa vai traucējuma dēļ, kas ir radies darba ņēmēja, uzņēmuma vai ar tiem nesaistītu iemeslu dēļ. Nenodarbinātības laikposmi, kuri atbilst nepilna darba laika darba līgumā paredzētam darba laika samazinājumam, izriet no šī līguma normālas izpildes, nevis no tā apturēšanas. Nepilns darba laiks nenozīmē nodarbinātības pārtraukumu (skat. pēc analogijas ar dalītu darbu 1998. gada 17. jūnija spriedumu lietā *C-243/95 Hill un Stapleton, Recueil*, I-3739. lpp., 32. punkts).

- 73 Tādējādi, ciktāl var saprast, ka *INPS* un Itālijas valdības argumentācija ir vērsta uz to, lai norādītu, ka pamata lietā aplūkoto atšķirīgo attieksmi var pamatot fakts, ka laikposmu, kuri atbilst nepilna darba laika darba līgumā norādītā darba laika samazinājumam, rezultātā tiek apturēta tā izpilde, šāda argumentācija ir pretrunā pamatnolīguma 3. klauzulā ietvertajai nepilna darba laika definīcijai un tā liedz lietderīgu iedarbību šī pamatnolīguma 4. klauzulas 1. punktā norādītajam principam, ar kuru attiecībā uz darba nosacījumiem tiek aizliegts pret nepilna darba laika darba ņēmējiem izturēties mazāk labvēlīgi nekā pret salīdzināmiem pilna darba laika darba ņēmējiem, pamatojoties vienīgi uz to, ka viņi strādā nepilnu darba laiku.
- 74 Pieņemot, ka minētā argumentācija būtu jāsaprot tādējādi, ka tās nolūks ir pierādīt, ka atšķirīgu attieksmi pret vertikālā cikliskā nepilna darba laika darba ņēmējiem un pilna darba laika darba ņēmējiem pamato iemesli, kuri izriet no valsts tiesībām, ir jāatgādina, ka iesniedzējtiesai, ciktāl tai atbilstoši tās valsts tiesībām ir piešķirta rīcības brīvība, ir jāinterpretē un jāpiemēro valsts tiesību norma saskaņā ar Savienības tiesību prasībām un, ciktāl šāda atbilstīga interpretācija nav iespējama, vajadzības gadījumā tā var nepiemērot jebkādu tādu valsts tiesību normu, kas ir tām pretrunā (skat. 2007. gada 18. decembra spriedumu lietā C-357/06 *Frigerio Luigi & C*, Krājums, I-12311. lpp., 28. punkts).
- 75 No visiem iepriekš izklāstītajiem apsvērumiem izriet, ka uz pirmo uzdoto jautājumu ir jāatbild, ka attiecībā uz vecuma pensiju pamatnolīguma 4. klauzula ir jāinterpretē tādējādi, ka tai ir pretrunā tāds valsts tiesiskais regulējums, kurš vertikālā cikliskā nepilna darba laika darba ņēmēju gadījumā no tiesību uz šādu pensiju iegūšanai nepieciešamā darba stāža aprēķināšanas izslēdz nenodarbinātības laikposmus, ja vien šādu atšķirīgu attieksmi nepamato objektīvi iemesli.

Par otro jautājumu

- 76 Uzdotot otro jautājumu, iesniedzējtiesa būtībā vaicā, vai pamatnolīguma 1. klauzula un 5. klauzulas 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tiem ir pretrunā pamata lietā aplūkotais valsts tiesiskais regulējums, ciktāl ar to darba ņēmējiem tiek radīts būtisks šķērslis, lai izvēlētos vertikālo ciklisko nepilna darba laika darbu.
- 77 No pamatnolīguma 1. klauzulas izriet, ka tai ir dubults mērķis, pirmkārt, veicināt nepilna darba laika darbu, uzlabojot tā kvalitāti, un, otrkārt, novērst diskrimināciju starp nepilna darba laika darba ņēmējiem un pilna darba laika darba ņēmējiem (skat. iepriekš minēto spriedumu apvienotajās lietās *Michaeler* u.c., 22. punkts).
- 78 Atbilstoši šim dubultajam mērķim pamatnolīguma 5. klauzulas 1. punkta a) apakšpunkts paredz pienākumu, ka dalībvalstīm ir “jāapzina un jāpārskata juridiski vai administratīvi šķēršļi, kas varētu ierobežot nepilna darba laika iespējas, un vajadzības gadījumā tie jānovērš”.
- 79 Pamata lietā aplūkotais tiesiskais regulējums, ciktāl tas attiecas uz vecuma pensijām, kuras ir atkarīgas no darba tiesiskajām attiecībām, izņemot tās pensijas, kuras izriet no likumā noteiktas sociālā nodrošinājuma sistēmas, izslēdzot no tiesību uz pensiju iegūšanai nepieciešamā darba stāža aprēķināšanas nenodarbinātos laikposmus, rada atšķirīgu attieksmi starp vertikālā cikliskā nepilna darba laika darba ņēmējiem un pilna darba laika darba ņēmējiem un attiecīgi pārkāpj pamatnolīguma 4. klauzulā norādīto nediskriminācijas principu. Turklāt, kā tika norādīts šī sprieduma 67. punktā, šo atšķirīgo attieksmi pastiprina fakts, ka vertikālais cikliskais nepilnais darba laiks ir vienīgā *Alitalia* kabīnes apkalpojošajam personālam piedāvātā nepilna darba laika iespēja.

- 80 Šo elementu apkopojums padara mazāk pievilcīgu iespēju izmantot nepilnu darba laiku šai darba ņēmēju kategorijai vai pat attur šos darba ņēmējus no savas profesionālās darbības veikšanas, izmantojot šādu iespēju, ciktāl šādas izvēles rezultātā tiek atlikts to tiesību uz pensiju iegūšanas datums proporcionāli to darba laika samazinājumam, salīdzinot ar salīdzināmu pilna darba laika darba ņēmēju tiesību uz pensiju iegūšanas datumu. Šādas sekas acīmredzami ir pretrunā pamatnolīguma mērķim atvieglot nepilna darba laika attīstību.
- 81 Tādējādi uz otro jautājumu ir jāatbild, ka gadījumā, ja iesniedzējtiesa secinātu, ka pamata lietā aplūkotais valsts tiesiskais regulējums neatbilst pamatnolīguma 4. klauzulai, pamatnolīguma 1. klauzula un 5. klauzulas 1. punkts būtu jāinterpretē tādējādi, ka arī tiem ir pretrunā šāds tiesiskais regulējums.

Par trešo jautājumu

- 82 Uzdotot trešo jautājumu, iesniedzējtiesa būtībā vaicā, vai pamatnolīguma 4. klauzula attiecībā uz nediskriminācijas principu ir jāinterpretē tādējādi, ka tā papildus diskriminācijai starp nepilna darba laika darba ņēmējiem un salīdzināmiem pilna darba laika darba ņēmējiem aizliedz arī diskrimināciju starp dažādu veidu nepilna darba laika darba veidiem, piemēram, vertikālo ciklisko nepilna darba laika darbu un horizontālo nepilna darba laika darbu.
- 83 Ņemot vērā uz abiem iepriekšējiem jautājumiem sniegtās atbildes, par šo jautājumu nav jālemj.

Par tiesāšanās izdevumiem

- 84 Attiecībā uz pamata lietas dalībniekiem šī tiesvedība ir stadija procesā, kuru izskata iesniedzējtiesa, un tā lemj par tiesāšanās izdevumiem. Tiesāšanās izdevumi, kas radušies, iesniedzot apsvērumus Tiesai, un kas nav minēti lietas dalībnieku tiesāšanās izdevumi, nav atlīdzināmi.

Ar šādu pamatojumu Tiesa (otrā palāta) nospriež:

- 1) attiecībā uz vecuma pensiju 4. klauzula pamatnolīgumam par nepilnu darba laiku, kurš ir pievienots Padomes 1997. gada 15. decembra Direktīvai 97/81/EK par *UNICE*, *CEEP* un *EAK* noslēgto Pamatnolīgumu par nepilna darba laika darbu, ir jāinterpretē tādējādi, ka tai ir pretrunā tāds valsts tiesiskais regulējums, kurš vertikālā cikliskā nepilna darba laika darba ņēmēju gadījumā no tiesību uz šādu pensiju iegūšanai nepieciešamā darba stāža aprēķināšanas izslēdz nenodarbinātības laikposmus, ja vien šādu atšķirīgu attieksmi nepamato objektīvi iemesli;
- 2) gadījumā, ja iesniedzējtiesa secinātu, ka pamata lietā aplūkotais valsts tiesiskais regulējums neatbilst Direktīvai 97/81 pievienotā pamatnolīguma par nepilnu darba laiku 4. klauzulai, šī pamatnolīguma 1. klauzula un 5. klauzulas 1. punkts būtu jāinterpretē tādējādi, ka arī tiem ir pretrunā šāds tiesiskais regulējums.

[Paraksti]